

MÜZİK ÖĞRETMENİ ADAYLARININ STRES KAYNAKLARI

Doç. Dr. Deniz Beste Çevik Kılıç
Balıkesir Üniversitesi
Necatibey Eğitim Fakültesi
Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü
Müzik Eğitimi Anabilim Dalı
beste@balikesir.edu.tr

Özet

Bu araştırmanın amacı, müzik öğretmeni adaylarının görüşlerinden yararlanarak stres kaynaklarını ortaya koymaktır. Müzik öğretmeni adaylarının lisans öğrenimleri süresince yaşamış oldukları stres kaynaklarının araştırıldığı çalışma, nitel araştırma yöntemiyle desenlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu, Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda son sınıfta öğrenim gören on öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Müzik öğretmeni adaylarının stres kaynaklarına ilişkin elde edilen görüşler, üç temel kategoride değerlendirilerek, çeşitli temalar halinde gruplandırılmıştır. Daha sonra, araştırmanın sonuçlarına dayanarak yol gösterici olabilecek öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Müzik eğitimi, müzik öğretmeni adayı, stres kaynakları.

STRESS SOURCES OF PRE-SERVICE MUSIC TEACHERS'

Abstract

This research aims to reveal the causes of stress in pre-service music teachers,' by utilizing their opinions. The study in which music teacher candidates investigated the sources of stress they had during their undergraduate studies was designed by qualitative research method. The study group of the research is composed of ten students who are studying in the last class in the Music Education Department of Balıkesir University Necatibey Education Faculty Fine Arts Education Department. In the study, a semi-structured interview form was used as a data collection tool. Opinions about the sources of stress of musical teacher candidates are grouped into various themes by evaluating them in three basic categories. Later, we will try to develop suggestions that can guide based on the results of the research.

Keywords: Music education, pre-service music teachers, stres sources.

GİRİŞ

İlk kez 1930'lerde Hans Selye tarafından ortaya atılan stres kavramı, "Bireyin herhangi bir fiziksel veya psikolojik uyarıcı karşısında gerekli uyumu sağlayabilmek için ruhsal ve bedensel olarak harekete geçmesi, tepki göstermesi" olarak tanımlanmaktadır (Selye, 1907:1). Stres, günümüzde sosyal ve ekonomik bakımdan değişmelerin hız kazandığı, bu değişime uyum sağlayamayan bireylerin yaşadıkları belirsizlikler ile yaşamla bağın kopmasına neden olan bir duygu durumu olarak kabul edilmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2004). Schermerhorn stresi, "olağanüstü talepler, sınırlamalar veya fırsatlarla yüz yüze gelindiğinde birey tarafından yaşanan bir gerilim durumudur" şeklinde ifade etmiştir (Balcı, 2000). Dolayısı ile stres, bireyin üzerine belirli talepler yükleyen eylem, durum ve olayların sonucu olan ve bireysel farklılıkları azaltan bir uyum tepkisidir (Defrank ve Ivancevich, 1998:55).

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren "çağın hastalığı" olarak nitelendirilen ve günlük yaşamın bir parçası olarak kabul edilen stresin ortaya çıkabilmesi için iki temel koşul gerekir: Birincisi sonuç

hakkında belirsizliğin yaşanması; ikincisi ise, sonucun kişi için önemli olmasıdır (Hancock ve Desmond, 2001). Bu bakımdan stres fiziksel, duygusal ve zihinsel açıdan bireye zarar veren ve nedeni anlaşılabilen, anlaşıldığında ise baş edilemeyen kaygıların bireyin gücünü aşarak devamlı olarak bir gerilime dönüşmesiyle başlamaktadır (Barutçugil, 2002).

Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında, üniversite öğrencilerinin stres kaynakları farklılık göstermekle birlikte stresi yoğun olarak yaşadıkları ortaya çıkarılmıştır (Akpınar, 2013; Avşaroğlu ve Üre, 2007; Durna, 2006). Akpınar (2013), üniversite yaşamının güçlü bir stres kaynağı olduğu üzerinde durmaktadır. Çalışmalarda, üniversite öğrencilerinin stres kaynakları arasında en sık rastlananlar arasında; aile, ulaşım sorunu, maddi kaygılar, bireysel özellikler, öğretmenleri ile yaşadıkları sorunlar, barınma sorunu, sosyal yaşam, arkadaşlık ilişkileri, sınav kaygısı ve gelecek kaygısı olduğu belirtilmektedir (Akpınar, 2013; Kaya, Değerliyurt ve Aydoğmuş, 2014). Bazı araştırmalarda, üniversite öğrencileri üzerinde stres yaratan durumları sorun belirleme anketleri içerisinde ele alınmaktadır (Gizir, 2005; Özbay, 1997). Farklı çalışmalara bakıldığında, yararlanılan ölçme araçlarında genel olarak strese neden olan unsurlar üzerine yoğunlaşıldığı, bireysel ve sosyal özellikler ile stres düzeyleri arasında ilişkiler olduğu gözlenmektedir (Baltaş ve Baltaş, 2004; Sayiner, 2006).

Görülmektedir ki, olumlu bir güç olarak stresin kullanılabilmesi var olan sorunlarla baş edebilen kişilik özelliklerine sahip öğretmen adaylarının yetiştirilmesiyle mümkündür. Dolayısı ile öğretmen adaylarının stres kaynaklarının belirlenerek gerekli önlemlerin alınması gerekmektedir. Müzik öğretmeni adaylarının stres kaynakları hakkında yeterli bilgiye sahip olmak, müzik eğitiminin niteliğinin ve kalitesinin artmasında da önem taşımaktadır. Bu bağlamda, araştırmada müzik öğretmeni adaylarının stres kaynaklarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Nitel araştırma yaklaşımlarından olgubilim desenine sahip bu araştırmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bireylerin bir olguya ilişkin yaşantılarını, algılarını ve bunlara yüklediği anlamları ortaya çıkarma olgubilim araştırma deseninin amacıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Nitel araştırmalarda kullanılan görüşme tekniği, görüşülen kişilerin bakış açılarını ortaya çıkarmada ve katılımcıların duygu ve düşüncelerini anlama sürecinde derin bilgi sağlamaktadır (Kuş, 2009: 87).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu, Balıkesir Üniversitesi Necatibey Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Müzik Eğitimi Anabilim Dalı'nda son sınıfta öğrenim gören on öğrenciden oluşmaktadır. Öğrencilerin 5'i erkek, 5'i bayandır. Araştırmadaki katılımcılar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yoluyla seçilmiştir. Nitel araştırmalarda, örnekleme derinlemesine araştırabilmek için örneklem küçüktür. Bu nedenle rastgele örneklem seçimi yerine, amaçlı örnekleme tercih edilir (Miles ve Huberman, 1994).

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmadaki veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Görüşme soruları hazırlanırken alan yazındaki çalışmalar (Avşaroğlu ve Üre, 2007; Durna, 2006) incelenmiştir. Altıok ve Besti (2013) tarafından yapılan çalışma dikkate alınarak oluşturulan form, iki uzman görüşü alındıktan sonra uygulama aşamasına geçilmiştir. Görüşme formunda öğrencilerden yaşadıkları stres kaynaklarını; (a) Lisans eğitim-öğretim süreci, (b) Sosyal yaşam, (c) Kişisel yaşam başlıkları altında açıklamaları istenmiştir. Görüşmede, araştırmanın kapsamı ve amacı hakkında gerekli bilgiler verilmiştir. Katılımcıların bilgileri dâhilinde, isimlerinin ve görüşme kayıtlarının gizli tutulacağı belirtilmiştir. Görüşmeler araştırmacının odasında gerçekleştirilmiştir.

Görüşmeler sonucunda elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. İçerik analizinde, birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenlenip yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Araştırmanın amacı doğrultusunda elde edilen veriler; anlamlarından hareketle benzerlik ve farklılıklarına göre kodlanarak sınıflandırılması yapılmıştır. Buna ilaveten, frekans dağılımları belirlenmiştir. Daha sonra, anlamlardan hareketle birbirine benzeyen kodlar bir araya getirilerek, temalar oluşturulmuş ve tablolaştırılmıştır.

Geçerlilik ve Güvenilirlik

Nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri, toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilerek, araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006:255-257). Araştırma verileri araştırmacı tarafından ayrı ayrı kodlanmıştır. Daha sonra, yapılan kodlama karşılaştırılarak tespit edilen farklılıklar ikinci bir uzmanın görüşüne başvurularak yeniden düzenlenmiştir. Böylelikle, güvenilirlik artırılmaya çalışılmıştır. Güvenirlik analizinde, Güvenirlik=[Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)] x 100 formülünden (Miles ve Huberman, 1994) yararlanılmakla birlikte, kodlayıcılar arası güvenilirlik yüzdesi % 95 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca araştırmada, güvenilirliği arttırmak amacı ile katılımcı görüşlerine ilişkin örneklere yer verilmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, müzik öğretmeni adaylarının stres kaynaklarına ilişkin bulgular; lisans eğitim-öğretim süreci, sosyal yaşam, kişisel yaşam alt başlıklarında sırasıyla verilmiştir.

Lisans eğitim-öğretim sürecine ilişkin bulgular ve yorumlar

Öğretmen adaylarının lisans eğitim-öğretim sürecinde yaşadıkları stres kaynaklarına ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1: Öğretmen Adaylarının Lisans Eğitim-Öğretim Sürecinde Yaşadıkları Stres Kaynakları

	Stres kaynakları	f
1	KPSS stresi	8
2	Sınavlar	7
3	Eğitim-öğretim sürecinin monoton olması	5
4	Çalışma odası sayısının yetersizliği	5
5	Branş öğretmenlerimiz ile iletişim sorunu	4
6	Çok fazla eser çalma zorunluluğu	3
7	Öğretim elemanı tavrı	2
	Toplam	34

Tablo 1'de görüldüğü gibi, "KPSS stresi" (f=8), "Sınavlar" (f=7), "Eğitim-öğretim sürecinin monoton olması" (f=5), "Çalışma odası sayısının yetersizliği" (f=5), "Branş öğretmenlerimiz ile iletişim sorunu" (f=4), "Çok fazla eser çalma zorunluluğu" (f=3), "öğretim elemanı tavrı" (f=2) başlıkları altında tespit edilen 7 başlık altında toplam 34 görüş belirtilmiştir. Bu görüşlere ilişkin bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Örnek 5. (Erkek)... "Yaşadığım en büyük stres KPSS'dir. Çünkü bu sınavlara yönelik bir eğitim şu ana kadar öalmadım ve bu yüzden büyük bir stres yaşıyorum. KPSS stresi bir de okulla birlikte içinden çıkılmayacak bir hal alıyor. Okuldaki ders ödevleri vaktimi çok fazla aldığı için ve zamanı da etkili bir şekilde kullanamadığım için strese neden oluyorum".

Örnek 3. (Erkek)... "Eğitim sürecinin tekdüze, monoton bir durumda olması başlı başına bir stres oluşturmaktadır. Özellikle derslerin üst üste olup, sıkıcı geçmesi bir yandan da öğretmenlerimizin de derslere yeterince ilgi göstermemesi bu durumun nedenidir".

Örnek 7. (Bayan)... "Çalışma odası sayısı yetersizliği stres yaratan önemli bir faktördür. Bunun için daha çok evde çalışmaya yöneliyorum. Ancak, evde de komşularım gürültüden dolayı şikâyetçi oluyorlar. Böylelikle daha fazla stres yaşamış oluyorum".

Örnek 10. (Bayan)... "Lisans eğitimi süresince, enstrüman dersleri ile birlikte piyano sınavları stres yapmama neden olmuştur. Stres yapmamın en önemli sebeplerinden biri, not kaygısından kaynaklanmaktadır. Diğer sebepleri arasında, sınavda sunulacak eserleri hazırlamak için gerekli olan süreyi yetersiz görüyorum".

Örnek 9. (Erkek)... "Piyano eğitimini aynı öğretmen ile sürdürürken, birden öğretmen değişikliği yaşadığımda yeni öğretmenimle iletişim sorunu yaşıyorum. Bu sorun bende strese neden oluyor".

Sosyal yaşama ilişkin bulgular ve yorumlar

Öğrencilerin sosyal yaşamda yaşadıkları stres kaynaklarına ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2: Öğretmen Adaylarının Sosyal Yaşamda Yaşadıkları Stres Kaynakları

Stres kaynakları	f
1 İş yaşamına ilişkin kaygılar	8
2 Sosyal aktivitelerin yetersizliği	7
3 Yurt ya da ev sorunu	6
4 Öğrenciler arası yarış yapma duygusu	5
5 Maddiyat	5
Toplam	31

Tablo 2'de görüldüğü gibi, "İş yaşamına ilişkin kaygılar" (f=8), "Sosyal aktivitelerin yetersizliği" (f=7), "Yurt ya da ev sorunu" (f=6), "Öğrenciler arası yarış yapma duygusu" (f=5) ve "maddiyat" (f=5) başlıkları altında tespit edilen 5 başlık altında toplam 31 görüş belirtilmiştir. Bu görüşlere ilişkin bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Örnek 2. (Bayan)... "Yaşadığımız şehirde zevkle zaman geçirebileceğim sosyal aktiviteler olmadığından, derslerde yaşamış olduğum stresi üzerimden atamıyorum".

Örnek 6. (Erkek)... "Para kazanmak zorunda olduğum için özel ders veriyorum. Bazen de bar gibi eğlence yerlerinde çalışıyorum. Çoğunlukla derslerime stresli bir şekilde giriyorum. Çünkü öğretmenlerim tepki gösteriyor. Sözelimi, öğretmenim bir daha yorgun sesinle derse gelme diyor. Ancak, ben çalışmak zorundayım".

Kişisel yaşama ilişkin bulgular ve yorumlar

Öğrencilerin kişisel yaşamlarında yaşadıkları stres kaynaklarına ilişkin verdikleri cevaplar Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo3: Öğretmen Adaylarının Kişisel Yaşamlarında Yaşadıkları Stres Kaynakları

Stres kaynakları	f
1 Gelecek kaygısı	10
2 Ailenin ve çevrenin beklentileri	8
3 Evde çalışma ortamının olmaması	7
4 Arkadaşlarla yaşanan sorunlar	6
5 Aile içi problemler	5
6 Aileden uzak kalmak	4
Toplam	40

Tablo 3'de görüldüğü gibi, "Gelecek kaygısı" (f=10), "Ailenin ve çevrenin beklentileri" (f=8), "Evde çalışma ortamının olmaması" (f=7), "Arkadaşlarla yaşanan sorunlar" (f=6), "Aile içi problemler" (f=5) ve "Aileden uzak kalmak" (f=4) başlıkları altında tespit edilen 6 başlık altında toplam 40 görüş bildirilmiştir. Bu görüşlere ilişkin bazı örnekler aşağıda verilmiştir:

Örnek 8. (Bayan)... "Geleceğe ilişkin birçok konuda, endişe ve kaygı taşıyorum. Bu bakımdan da, stres yaşıyorum. Umarım ileride, boşluğa düşmem ve işsiz kalmam".

Örnek 4. (Bayan)... "Ailemin ve çevremın bana karşı beklentilerinin çok yüksek olması bende başarısız olma korkusu yaratıyor. Bu durum, beni fazlaca strese sokuyor".

Örnek 1. (Erkek)... "Arkadaşlarımla yaşadığım tatsız olaylardan dolayı, çoğunlukla stres altında kalabiliyorum".

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın sonuçlarına göre, müzik öğretmeni adaylarının stres kaynakları eğitim-öğretim, sosyal yaşam ve kişisel yaşam olmak üzere üç temel kategoride sınıflandırılmaktadır. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu, lisans eğitim-öğretim sürecinde yaşadıkları stres kaynaklarının nedenleri ile ilgili olarak KPSS'ye ilişkin hazırlanma süreci, sınavlar, eğitim-öğretim sürecinin monoton olması, çalışma odası sayısının yetersizliği olarak görmektedir. Bunevicius, Katkute ve Bunevicius (2008), öğrencilerin stres içerisinde olduklarını ve üniversite öğrencilerinin sınavlara yönelik kaygı düzeylerinin yüksek olduğunu belirtmektedir. Lee, Kang ve Yum (2005), sınav kaygısı ile birlikte üniversite öğrencilerinin öğretim elemanlarından beklentileri yönünde problem yaşadıkları üzerinde durmaktadırlar. Bu bulgu, yapılan çalışma ile paralel niteliktedir. Çalışmada, atanamama kaygısı ve sınav stresinin genel olarak her öğrencide olduğu gözlenmektedir. Ancak, burada önemli olan yaşanan stres düzeyidir. Çünkü sınav kaygısına yönelik belirli düzeye kadar yaşanacak stres bireyi olumlu yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, sınav anında öğretmenler tarafından izlenme ile başarısız olma korkusunun öğrencilerin stres yaşamalarına neden olduğunu ortaya koyan araştırmalar mevcuttur. Dalkıran, Baltacı ve Karataş (2014) tarafından yapılan araştırmada, öğretmenleri tarafından beğenilmeme korkusu ve başkaları tarafından izlenme gibi etkenlerin performans kaygısını artırdığı ve strese neden olduğu vurgulanmıştır.

Araştırmada, branş öğretmenleri ile iletişim sorunu, çok fazla eser çalma zorunluluğu, öğretim elemanı tavrı öğretmen adayları tarafından ele alınan diğer stres kaynakları olarak dikkat çekmektedir. Çalgı ve branş dersleri, bireysel olarak yapıldığı için, öğretim elemanı-öğrenci ilişkisi önem taşımaktadır. Graunke ve Woosley (2005), öğretim elemanı ile öğrenci arasındaki etkili iletişimin başarıyı olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. Yapılan çalışmalar, araştırmanın bulguları ile paralellik göstermektedir. Araştırmanın sonuçları, öğretmen adaylarının çalışma odası sorununa işaret ettiğini gözler önüne sermektedir. Geleceğin müzik öğretmeni adayları, daha fazla pratik yapabilmeleri için daha fazla çalışma odasına gerek duymaktadır.

Sosyal yaşam kategorisi altında öğrencilerin iş yaşamına ilişkin kaygılar, sosyal aktivitelerin yetersizliği, yurt ya da ev sorunu, öğrenciler arası yarış yapma duygusu ve maddiyat kaynaklı stres yaşadıkları tespit edilmiştir. Yapılan bir araştırmada, iş yaşamına yönelik stres kaynaklarının öğretmen adayları üzerinde stres oluşturduğu ortaya çıkarılmıştır (Aycan, Aycan ve Türkoğuz, 2005). Bu bulgu, araştırmayı desteklemektedir. Sosyal etkinlikler, bireylerin başkalarına karşı olumsuz tavır içinde olmalarını engellemektedir (Taycan, Kutlu, Çimen ve Aydın, 2006). Ortaya çıkarılan diğer stres kaynakları ise, öğrenciler arası yarış yapma duygusu, yurt ya da ev sorunu ve maddiyat gelmektedir. Bir araştırmada, öğretmen adaylarının daha rahat ders çalışabilmek amacı ile evde oturmayı tercih ettikleri belirtilmektedir (Ersoy ve Arpacı, 2003). Gavcar, Ülkü ve Ekmekçi (2001), üniversite öğrencilerinin ailelerinin gelir düzeyinin başarıları üzerinde etkili olduğunu vurgulamaktadır. Bu bulgular, çalışma ile paralellik göstermektedir.

Müzik öğretmeni adaylarının büyük çoğunluğu tarafından, kişisel yaşamlarında yaşadıkları stres kaynaklarının nedenleri; gelecek kaygısı, ailenin ve çevrenin beklentileri, evde çalışma ortamının olmaması, arkadaşları ile yaşadıkları sorunlar, aile içi problemler ve aileden uzak kalmak olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin gelecek kaygısı, atanamama durumunda hayatlarını nasıl devam ettireceklerine ilişkin tedirginlik oluşturmaktadır. Yapılan araştırmalarda, gelecek kaygısının üniversite öğrencilerinde büyük bir stres kaynağı olduğu ortaya çıkarılmıştır (Durna, 2006; Gizir, 2005). Arkadaşlarıyla yaşanan sorunlara ilişkin olarak yapılan bir araştırmada, bireylerin sosyal ilişkilerinde yalnızlık hissine

kapılmalarının kişisel ihtiyaçlarının karşılanmamasını ve büyük bir stres yaşayabileceklerinin üzerinde durulmaktadır (Di Tomasso, Brannen ve Best, 2004). Savaş, Taş ve Duru (2010), ailenin ve çevrenin beklentisinin, uygun çalışma koşullarını sağlamasının öğrencilerin başarıları üzerinde etkisinin büyük olduğunu vurgulamaktadır.

Araştırma bulgularından hareketle belirtilen öneriler geliştirilmiştir:

- Müzik öğretmeni adaylarının stres kaynaklarına ilişkin olarak, stresle baş etmede kullanabilecekleri yöntemlerin belirlenmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.
- Öğrencilerin barınma sorunlarını çözebilmek amacıyla ile yurtların sayılarının ve niteliklerinin artırılması önerilmektedir. Bu şekilde bir düzenlemenin, öğrencilerin akademik başarılarını olumlu yönde etkileyebileceği söylenebilir.
- Öğrencilerin en büyük stres kaynağı olan gelecek kaygılarının azaltılmasına yönelik olarak yeni planlamalar yapılabilir.
- Diğer fakültelerde öğrenim gören öğrencilerin stres kaynaklarının tespit edilerek sonuçların karşılaştırılması sağlanabilir.
- Müzik eğitim programlarına stresle ilgili derslerin eklenilmesi önerilebilir.
- Öğrencilerin sınavlarda yaşadıkları stresin kaynağına ve çözümüne yönelik çeşitli stratejiler geliştirilebilir.

Not: Bu çalışma Antalya'da 18-20 Mayıs 2017 tarihlerinde düzenlenen 8'inci Eğitimde Yeni Yönelimler Kongresinde bildiri olarak da değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

Akpınar, B. (2013). Öğretmen adaylarının stres düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından analizi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 229-241.

Avşaroğlu, S. ve Üre, Ö. (2007). Üniversite öğrencilerinin karar vermede özsaygı, karar verme ve stresle başa çıkma stillerinin benlik saygısı ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 85-100.

Aycan, S., Aycan, N., ve Türkoğuz, S. (2005). Fen Edebiyat Fakültesi öğretmenlerinin tezsiz yüksek lisans programlarından beklentileri ve kaygıları. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17, 17-24.

Balcı, A. (2000). Öğretim elemanının iş stresi, Kuram ve Uygulama. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Baltaş, Z. ve Baltas, A. (2004). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Barutçugil, İ. (2002). *Organizasyonlarda duyguların yönetimi*. İstanbul: Kariyer Yayınları.

Bunevicius, A., Katkute, A., & Bunevicius, R. (2008). Symptoms of anxiety and depression in medical students and in humanities students: Relationship with big-five personality dimensions and vulnerability to stress. *International Journal of Social Psychiatry*, 54 (6), 494-501.

Dalkıran, E., Baltacı, H. Ş., Karataş, Z. ve Nacakçı, Z. (2014). Developing of individual instrument performance anxiety scale: Validity-reliability study. *International Journal of Assessment Tools in Education*, 1 (1), 13-25.

Defrank, R., & Ivancevich, J. M. (1998). Stress on the job: An Executive Update, *Academy of Management Executive*, 3 (12), 55-66.

Dİ Tomasso, E., Brannen, C., & Best, L. A. (2004). Measurement and validity characteristics of the short version of the social and emotional loneliness scale for adults. *Educational and Psychological Measurement, 64*(1), 99-119.

Durna, U. (2006). Üniversite öğrencilerinin stres düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 20*(1), 319-343.

Ersoy, A. F. ve Arpacı, F. (2003). Üniversite öğrencilerinin konut koşullarının ve konutta yaşamayı tercih etme nedenlerinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi, 158*.

Gavcar, E., Ülkü, M. ve Ekmekçi, S. (2001). Üniversite öğrencilerinin başarıları üzerine etki eden bazı faktörlerin araştırılması. *Muğla Üniversitesi SBE Dergisi, 5*, 19-29.

Gizir, C. A. (2005). Orta Doğu Teknik Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin problemleri üzerine bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1*(2), 196-213.

Graunke, S. S., & Woosley, S. A. (2005). An exploration of the factors that affect the academic success of college sophomores. *College Student Journal, 39*(2), 367-377.

Hancock, P. A., & Desmond, P. A. (2001). *Stress, workload, and fatigue*. London: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Kaya, M. F., Değerliyurt, M., Aydoğmuş M. Y., Aksu, R., ve Türkmen, E. (2014). Coğrafya öğretmen adaylarının stres kaynakları. *Turkish Studies, 9*(1), 235-257.

Kuş, E. (2009). *Nitel-nitel araştırma teknikleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Lee, D. H., Kang, S., & Yum, S. (2005). A qualitative assessment of personal and academic stressors among korean college students: an exploratory study. *College Student Journal, 39*(2), 442-448.

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Özbay, G. (1997). Üniversite öğrencilerinin problem alanlarını belirlemeye yönelik bir ölçek geliştirme geçerlik ve güvenilirlik çalışması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Savaş, E., Taş, S., ve Duru, A. (2010). Matematikte öğrenci başarısını etkileyen faktörler. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(1), 113-132.

Sayiner, B. (2006). *Stress levels of university students*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 5(10), 23-34.

Selye, H. (1907). *The stress of life-revised edition*. New York: McGraw Hill Book Company.

Taycan, O., Kutlu, L., Çimen, S., ve Aydın, N. (2006). Bir üniversite hastanesinde çalışan hemşirelerde depresyon ve tükenmişlik düzeyinin sosyodemografik özelliklerle ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 7*, 100-108.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.